

Nr 32

Utlåtande i anledning av väckta motioner om åtgärder för att trygga sysselsättningen för de mellansvenska gruvarbetarna.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 628 av herr Lager och II: 765 av herrar Hagberg och Holmberg föreslås, att riksdagen i skrivelse till regeringen begär en utredning med uppgift att framlägga förslag till tryggande av de mellansvenska gruvarbetarnas sysselsättning.

I motionerna framhålls, att sedan början av 1950-talet ett tjugotal smågruvor i Mellansverige inställt driften och att ytterligare driftnedläggelser hotar. Orsakerna har angivits vara svårigheter att få avsättning för malmen, dryga fraktkostnader och splittrad försäljningsorganisation, varjämte fyndigheterna i vissa fall är utbrutna. Vilka orsakerna än är, kommer de anställda, omkring 4 500 människor, att drabbas hårt. Skulle det vara så, att den nuvarande uppsplittringen av fyndigheterna på många ägare är ett hinder för avsättningen av malmen, bör staten ta initiativ till en gemensam försäljningsorganisation. Om fraktkostnaderna utgör ett hinder för fortsatt drift, kan detta avlägsnas genom fraktrabatter. En lösning vore att uppföra ett statligt järnverk i Mellansverige, vilket borde kunna bli en god affär.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion I: 628.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från arbetsmarknadsstyrelsen, kommerskollegium, Landsorganisationen (LO), Arbetsgivareföreningen (SAF), Aktiebolaget statsgruvor och Svenska gruvföreningen.

Arbetsmarknadsstyrelsen anför, att under de tre senaste åren antalet sysselsatta vid de mellansvenska gruvorna minskat med 10 procent, beroende på nedläggning av gruvor och införande av arbetskraftsbesparande metoder. Antalet arbetslösa har emellertid trots detta varit begränsat och åren 1959—64 uppgått till genomsnittligt 2 procent (0,9 % år 1961) av antalet arbetslöshetsförsäkrade. Många arbetslösa utgöres av äldre arbetskraft, i år var 64 procent av dem över 60 år. Omställningsproblemen har mötts med flyttnings- och omskolningsåtgärder och till en del, främst för den äldre arbetskraften, med beredskapsarbeten.

Kommerskollegium framhåller, att en samverkan mellan gruvorna i olika avseenden skulle vara till fördel men att malmförsäljningen försvåras bl. a.

Bihang till riksdagens protokoll 1964. 11 saml. Nr 32

därav att malmprodukterna från olika gruvor icke är ensartade, varför direkt kontakt mellan gruvföretaget och kunden ofta måste upprätthållas.

Frågan om frakttaxorna har bl. a. efter framställning från Gruvindustriarbetareförbundet i december förra året nyligen tagits upp till behandling av berörda myndigheter.

Förslaget om tillskapande av ett statligt järnverk i Mellansverige finner kollegium orealistiskt. Ifrågavarande gruvor kan icke räkna med att få bättre priser därigenom. Marknaden för järnprodukter ökas ju icke, varför det endast skulle innebära en omflyttning av förbrukningen med åtföljande störningar för övriga järnverk och deras malmlieferantörer. Bättre torde vara att lita till den normalt fortgående utvecklingen vid nu i gång varande järnverk, vilkas successivt ökade malmbehov kan väntas göra de mellansvenska gruvorna mindre beroende av export.

Kollegium avstyrker motionerna.

LO hänvisar till ett av Gruvindustriarbetareförbundet avgivet yttrande, vari uttalas, att de i motionen behandlade spörsmålen bör handläggas inom ramen för den ordinarie verksamheten i handelsdepartementets industriavdelning, finansdepartementets planeringsråd och arbetsmarknadsstyrelsen.

SAF anser, att de berörda problemen kan lösas inom ramen för redan existerande arbetsmarknadspolitiska resurser och avstyrker motionerna.

AB statsgruvor säger sig ha erfarit att den mellansvenska gruvhanteringens problem är föremål för överväganden inom berörda departement och förutsätter att Kungl. Maj:t kommer att vidtaga de åtgärder som kan anses erforderliga.

Svenska gruvföreningen anför, att den anknytning, som fanns och fortfarande finnes mellan järnverk och gruvor, innebär en jämn och relativt konstant avsättning för malmen. Gruvornas beroende av järnverken kan emellertid innebära en begränsning av möjligheterna till expansion, varför en produktion som även medger export visat sig fördelaktig. Därvid har emellertid gruvornas intäkter också blivit direkt avhängiga av världsmarknadens priser. Marknaden kännetecknas för närvarande av produktionsöverskott, vilket blivit särskilt kännbart för de mellansvenska järnmalmproducenterna med deras små enheter. Genom strukturrationalisering och mekanisering har uppfordrings- och malmbehandlingsanläggningarna koncentrerats, varigenom ett flertal anläggningar inom ett och samma eller närliggande malmfält ersatts med en centralanläggning.

Gruvorna har strävat att tillhandahålla eftertraktade malmprodukter för att öka sin konkurrenskraft, men detta kräver i många fall en mycket intim kontakt och samverkan mellan tillverkare och avnämare, som bör förmedlas av en med varje malmprodukt väl förtrogen service- och försäljningsrepresentant. Detta förhållande har varit hinderligt för en mera utbredd samverkan.

Då malmunderlaget visat sig otillräckligt för ekonomisk drift har i all-

mänhet arbetskraften kunnat beredas annat gruvarbete. F. n. råder en viss om än icke markant brist på gruvarbetare.

Mekaniseringen och automatiseringen har medfört en förskjutning från specifikt gruvarbete till service- och underhållsarbete och de däri sysselsatta har lättare att byta arbete. Gruvföretagen söker också medverka till att de anställdas bostäder förlägges till närbelägen tätort, varigenom den anställdes valfrihet väsentligt ökar.

Frågan om uppförande av ett järnverk, som skulle leverera tackjärn till flera stålverk, har noggrant övervägts men är f. n. ej aktuell. Hyttornas kapacitet kan emellertid betydligt ökas genom användning av syreanrikad bläster och tillsats av olja i stället för kol och koks som bränsle. Produktionen av kulsinter kommer vidare att planenligt öka. Man kan räkna med att den nominella hyttkapaciteten kan med relativt små investeringar öka med åtminstone 50 procent.

Att uppföra ett nytt, kapitalkrävande järnverk i Mellansverige skulle endast innebära ett kapacitetstillskott och resultera i att befintliga anläggningar utnyttjades sämre. Att där framställa tackjärn, som på världsmarknaden prismässigt kan konkurrera, får bedömas som icke realistiskt.

Frakt, lagring och omlastning är onekligen mycket kostnadskrävande, men gruvornas möjlighet att påverka kostnaderna är begränsad till de rabattsatser, som man vid förhandlingar kan uppnå.

Att lägga ned en gruva liksom att sedermera återupptaga driften medför stora kostnader och stora sociala problem. Mot detta och de svenska järnverkens behov av billig och lämplig malmbas får man se gruvornas strävan att rida ut de svårigheter som följer av det kapacitetsöverskott, som f. n. finns i världen.

Föreningen avstyrker motionerna.

Utskottet

Principen om den fulla sysselsättningen är allmänt accepterad i dagens samhälle, och det råder icke heller några delade meningar om att statsmakterna bör ägna stor uppmärksamhet åt bl. a. de sysselsättningssvårigheter som föreligger eller kan uppkomma inom den mellansvenska gruvnäringen.

De av motionärerna rekommenderade åtgärderna innebär statliga initiativ för upprättande av ett gemensamt försäljningsorgan, för införande av fraktrabatter samt för uppförande av ett järnverk.

Av remissyttrandena över motionerna framgår att vägande invändningar kan anföras emot de olika förslagen. Utskottet har emellertid icke ansett sig böra taga ställning till förslagen av den anledningen att prövningen av problem av väsentlig betydelse för sysselsättningen inom den mellansvenska gruvindustrin ingår i uppgifterna för olika statliga myndigheter och utredningar. Härutinnan kan erinras exempelvis om handelsdepartemen-

tets industriavdelning, planeringsrådet, arbetsmarknadsstyrelsen och arbetsmarknadsutredningen. Enligt utskottets mening bör frågan om åtgärder för att säkra sysselsättningen för de mellansvenska gruvarbetarna prövas i sådana större sammanhang. Utskottet vill också erinra om att en proposition angående den statliga lokaliseringpolitiken är att förvänta till årets riksdag. Spörsmål om industrilokalisering, omskolning och omflyttning av arbetskraft m. m., vilka är av stor betydelse för lösandet av det i motionerna upptagna problemet, kommer således inom kort under riksdagens prövning.

Utskottet finner med hänsyn till det ovan anförda icke skäl förorda till sättande av den av motionärerna föreslagna utredningen utan hemställer, att de likalydande motionerna I: 628 och II: 765 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 29 april 1964

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

HARALD J. SKOGLÖSA

Närvarande:

från första kammaren: herrar Schött*, Sörlin, Söderberg*, Hellebladh, Eric Gustaf Peterson*, Tage Johansson, Svanström*, Wallmark och fru Olsson;

från andra kammaren: herrar Skoglösa, Jacobsson i Sala, Carlsson i Huskvarna, Dickson*, fru Jäderberg, herr Svensson i Kungälv, fru Thunvall, herrar Hamrin i Kalmar, Lundmark*, Bengtson i Solna* och Magnusson i Nennesholm.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.